

MÜASİR MƏRHƏLƏDƏ BEYNƏLXALQ QEYRİ-HÖKUMƏT TƏŞKİLATLARININ BEYNƏLXALQ MÜNASİBƏTLƏRİN TƏNZİMLƏNMƏSİNDƏ ROLU: FƏALİYYƏTLƏRİNİN ƏSAS ELEMENTLƏRİ VƏ İNKİŞAF İSTİQAMƏTLƏRİ

Elnarə Mirzəyeva*

Xülasə

Məqalədə müasir dövrdə beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının beynəlxalq münasibətlərin tənzimlənməsində rolu onların fəaliyyətlərinin əsas elementləri və inkişaf istiqamətləri üzrə təhlil edilir. Bu zaman hüquq ədəbiyyatında mövcud fikir müxtəlifliyinə və beynəlxalq praktikaya müraicət edilir. Qeyd edilir ki, beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları ən ciddi beynəlxalq problemləri effektiv şəkildə həll etmək qabiliyyətinə görə mühüm əhəmiyyət kəsb edirlər. Bu cəhətdən onların fəaliyyət dairələrinin daha genişləndirilməsi beynəlxalq ictimaiyyətin qarşısında dayanan əsas vəzifələrdən olmalıdır. Bundan başqa, beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının beynəlxalq hökumətlərarası təşkilatlarla və dövlətlərlə müxtəlif istiqamətlərdə sıx əməkdaşlıq əlaqələrinin qurulması və inkişaf etdirilməsi də zəruridir.

Açar sözlər: *beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları, beynəlxalq müqavilələr, beynəlxalq təşkilatlar, nəzəri və praktiki problemlər, qlobal problemlər, insan hüquqları, beynəlxalq hüquq normaları.*

Müasir dövrdə beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının beynəlxalq münasibətlərin tənzimlənməsində fəaliyyətlərinin artması tendensiyası ciddi müşahidə edilməkdədir. Burada beynəlxalq münasibətlər dairəsinin genişlənməsi, o cümlədən mürəkkəblilik və gərginlik elementləri də əsas yer tutur. Bundan başqa, digər xüsusiyyətləri də qeyd etmək olar.

İlk növbədə, beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının fəaliyyəti artıq beynəlxalq münasibətlərin müxtəlif sferalarına nüfuz etməklə bərabər, həm də mühüm və əhəmiyyətli təsir etmə qüvvəsində hiss edilməkdədir.

İkincisi, onların fəaliyyəti nəinki beynəlxalq cəmiyyət, həmçinin ayrı-ayrı dövlətlər tərəfindən də qəbul edilməkdədir, eyni zamanda, müvafiq problemlərin tezliklə həll edilməsinə də gətirib çıxarır.

Üçüncüsü, beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının sayının getdikcə artması və fəaliyyət dairələrinin genişlənməsi əhəmiyyətli fakt olaraq qəbul edilməkdədir.

Daha sonra, beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının yaranması və fəaliyyəti beynəlxalq hökumətlərarası təşkilatlardan fərqli olaraq daha uyğun və asanlıqla həyata keçirilir.

Qeyd edilən xüsusiyyətləri daha da artırmaq olar. Beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının əsas xüsusiyyətlərindən biri də onların beynəlxalq mülki cəmiyyətin formalaşmasında mühüm rol oynamaları, beynəlxalq cəmiyyətin və

* Hüquq üzrə fəlsəfə doktoru, Bakı Dövlət Universiteti

beynəlxalq hüququn ayrı-ayrı problemlərinin həll edilməsində aktiv rolu ilə xarakterizə edilir və bu istiqamətdə fəaliyyət daha da genişlənir.

Beynəlxalq münasibətlər yalnız beynəlxalq hüququn subyektləri arasındakı münasibətlər kimi qəbul edilə bilməz. Beynəlxalq hüququn subyektləri arasında hüquqi münasibətlərin yaranması və həyata keçirilməsi prosesində beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının da tez-tez iştirak etdiyi bir sıra mühüm münasibətlər də formalaşır. Bu münasibətlərin çoxu birbaşa və ya dolayısı ilə beynəlxalq hüququn tətbiqi ilə əlaqədardır, beynəlxalq hüquqi sənədlərə əsaslanır, onlara uyğun olaraq ortaya çıxır və beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının xüsusi funksiyaları və hüquqlarını da müəyyənləşdirir.

Beləcə, beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları fəaliyyət göstərdikləri müddətdə hüquq normaları ilə tənzimlənən münasibətlərə daxil ola və beynəlxalq hüquq subyektivliyinin bəzi elementlərinə sahib ola bilərlər. Bu baxımdan qeyd etmək lazımdır ki, beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının beynəlxalq hüquq münasibətlərində iştirakı, birincisi, beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının fəaliyyətlərində yalnız nisbətən müstəqil olmaları ilə xarakterizə olunur; ikincisi, öz adlarından danışıraq, heç bir şəkildə dövləti əvəz etmirlər, əksinə beynəlxalq hüququn əsas subyektlərinin suveren hüquqlarının həyata keçirilməsinə kömək edirlər; üçüncüsü, beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının hüquq qabiliyyəti birbaşa beynəlxalq hüquq normalarından irəli gəlmədiyindən, hüquq və vəzifələri beynəlxalq hüququn digər subyektləri tərəfindən müəyyən edilir, bununla əlaqədar olaraq ciddi şəkildə müəyyən edilmiş münasibətlərin iştirakçısı ola bilərlər və nəhayət, beynəlxalq hüquq münasibətlərinə daxil olan beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları beynəlxalq hüquq subyektlərinin iradəsi ilə yaranan və dayanan xüsusi hüquq qabiliyyətinə malikdirlər.

Müasir dövrdə beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları global problemlərin həllində olduqca mühüm, əhəmiyyətli, effektiv fəaliyyət həyata keçirirlər, bununla da dövlətlərə və beynəlxalq təşkilatlara yaxından kömək göstərirlər. Beynəlxalq cəmiyyətin idarə edilməsində beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının rolu möhkəmlənir, başqa sözlə desək onlar əsas beynəlxalq əməkdaşlıq və beynəlxalq nəzarət mexanizmi kimi də çıxış edirlər.

Beynəlxalq münasibətlərin tənzimlənməsində beynəlxalq hökumətlərarası təşkilatların və beynəlxalq müqavilələrin (xüsusən "bərək" hüquq normalarını özündə birləşdirən beynəlxalq sənədlərin) rolu əsas olsa da, digər vasitələr də istisna edilmir. Təsadüfi deyildir ki, mühüm beynəlxalq tədbirlərdən olan və 1993-cü ildə keçirilmiş İnsan hüquqları üzrə Ümumdünya Vyana Konfransında beynəlxalq hüquq normalarının qəbul edilməsinə, o cümlədən həyata keçirilməsinə görə əsas məsuliyyətin dövlətlərin və beynəlxalq hökumətlərarası təşkilatların üzərinə qoyulmasına baxmayaraq, beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının da bu prosesdə mühüm rol oynamaları və bu işə böyük töhfə bəxş edə biləcəkləri xüsusilə qeyd edilmişdir. Bu hallar inkişaf etmiş dövlətlər tərəfindən qəbul edilən dövlətdaxili normativ hüquqi aktlarda da nəzərdə tutulmuşdur. Nəzərə

alsaq ki, beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının nəinki “yumşaq” hüquq normalarının, hətta “bərk” hüquq normalarının qəbul edilməsində rolu böyükdür və bu sahədə aktivlik daim artır. Ümumiyyətlə isə, birmənalı olaraq qeyd edilməlidir ki, qeyri-hökumət təşkilatları şəbəkəsi inkişaf etmiş dövlətlərdə, o cümlədən beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları ilə sıx əməkdaşlıq edilən dövlətlərdə vətəndaş cəmiyyəti daha güclü və təsirlidir.

Aparılan tədqiqatlarda haqlı olaraq qeyd edilir ki, son illərdə dünyanın bütün ölkələrində çoxlu sayda beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının yaranması tendensiyası hökm sürür və daha da inkişaf edir. Statistik rəqəmlərə, beynəlxalq münasibətlərin təhlilinə əsaslanaraq belə qənaətə gələ bilərik ki, müasir dövrdə nəinki beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının sayı artmış, eyni zamanda, onların rolu və əhəmiyyəti də genişlənməmiş, hüquqi statusları isə onları müxtəlif problemlərin həlli istiqamətində mühüm işlər görməyə möhkəmləndirmişdir [1]. Başqa sözlə desək, müasir beynəlxalq münasibətlər beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının sayının getdikcə daha çox artması, müasir dünyada onların rolu və əhəmiyyətinin genişlənməsi, beynəlxalq əməkdaşlıq və beynəlxalq hüquqda bu növ təşkilatların yerlərinin və hüquqi statuslarının dəqiqliklə müəyyən edilməsi ilə xarakterizə olunur.

Beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları nəinki dövlətlər, eyni zamanda xalqlar və millətlərarası əlaqələrin formalaşması və inkişafında da mühüm rol oynayır. Nəzərə alsaq ki, dünyada 5 mindən çox xalq və millət yaşayır, bu münasibətlərin tənzimlənməsi beynəlxalq cəmiyyətin ən aktual problemlərindən biri hesab edilməlidir. Hazırda beynəlxalq münasibətlər dairəsi genişlənməkdə davam edir ki, bura da dövlətlərarası münasibətlər, dövlətlərlə beynəlxalq təşkilatlararası münasibətlər, beynəlxalq təşkilatların öz aralarında olan münasibətlər, fiziki şəxslərlə dövlətlər arasında olan münasibətlər, fiziki şəxslərlə beynəlxalq təşkilatlar arasında olan münasibətlər və s. daxildir. Bundan başqa, yeni münasibətlər sisteminə beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının əlavə edilməsi bu münasibətlər dairəsini xeyli zənginləşdirmiş və aktuallaşdırmışdır.

Beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının sayının və onların inkişaf tendensiyalarının artması bir sıra səbəblərlə bağlıdır ki, bura da global problemlərin meydana çıxması, qloballaşma və inteqrasiya meyllərinin güclənməsi, daxili və beynəlxalq münasibətlər sahəsində demokratik proseslərin güclənməsi, dövlət mənafehlərindən daha çox insan hüquqları, beynəlxalq təhlükəsizlik, ətraf mühitin qorunması və s. kimi ümumbəşəri dəyərlərə üstünlük verilməsi, ayrı-ayrı dövlətlərin və beynəlxalq hökumətlərarası təşkilatların mövcud problemləri həll etmək üçün zəruri imkanlarının olmaması və s. daxil edilir [2].

Hüquq ədəbiyyatında qeyd edilən bu fikirlərlə razılaşmaqla bərabər, bu siyahını daha da artırmaq olar. Bu artırımlar beynəlxalq cəmiyyətin problemlərinin artması və ciddi xarakter kəsb etməsi, dövlətdaxili hüquqla beynəlxalq hüququn müqayisəsində beynəlxalq hüququn rolunun artması tendensiyasının ge-

nişləndirilməsi ilə də birbaşa əlaqəlidir. Bundan başqa, “xalq diplomatiyası” da birbaşa olaraq BQHT ilə əlaqələndirilə bilər.

Mühüm sahə olan insan hüquqlarının təmin edilməsi və real nəticələrin əldə edilməsində beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının təcrübəsi və rolu əvəzsizdir. Buradan da çıxış edərək, qeyd edə bilərik ki, demokratik dövlətlərdə hökumət orqanları insan hüquqlarını tanımaqla onu qorumaq və təmin etmək məcburiyyətindədirlər. Vətəndaş cəmiyyəti orqanları isə bütün hallarda hər bir konkret mərhələdə fəaliyyətlərinin məqsədlərinə tam çatmaq üçün dövlət orqanları ilə sıx əməkdaşlıq etməyə çalışmalıdırlar. Belə ki, yalnız dövlət orqanları ilə birlikdə və sıx əməkdaşlıq şəraitində yerli və beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları dövlət və fərdlər arasında müsbət qarşılıqlı təsirin formalaşdırılmasına nail olurlar ki, bunun da nəticəsində insan hüquqları pozuntularının qarşısı alınır və insan hüquqlarının təmininin real nəticələri yaranır.

Qlobal problemlərin həllində beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının rolu yüksək qiymətləndirilməklə bərabər burada bir sıra vacib istiqamətlər də müəyyən edilə bilər: beynəlxalq hüquq yaradıcılığına dəstək; qlobal problemlərin ciddiyyətinə beynəlxalq ictimaiyyətin diqqətinin artırılması; bu istiqamətdə beynəlxalq hökumətlərarası təşkilatlarla birgə fəaliyyət; müvafiq sferada dövlətlərlə və milli qeyri-hökumət təşkilatları ilə səmərəli əməkdaşlığın formalaşdırılması; qlobal və digər problemlərin müzakirəsi və həllinə yönəlmiş birgə fəaliyyət; və s.

Humanitar, ətraf mühit və s. qlobal problemlərin həlli istiqamətində mövcud beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları beynəlxalq aləmdə səmərəli fəaliyyət göstərir, müxtəlif qlobal məsələlərin həllinə köməklik edir, beləliklə də dünyada gedən proseslərin gedişatına əhəmiyyətli təsir göstərirlər. Hətta bir sıra beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının (məsələn, Beynəlxalq Qızıl Xaç Komitəsi və s.) bəzi dövlətlərlə müqayisədə əhəmiyyətli işlərinə görə beynəlxalq cəmiyyətdə xeyli nüfuzə malik olmuşlar. Belə ki, onların fəaliyyəti ciddi beynəlxalq narahatçılıqlar doğuran qlobal problemlərin həllində mühüm və əvəzedilməz bir vasitəyə çevrilmişdir.

Həyata keçirilən beynəlxalq ictimai sorğular göstərir ki, beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları kifayət qədər ictimai etimada malikdirlər, bu da onları ictimai narahatlıqlar və mühüm beynəlxalq əhəmiyyətli məsələlər üçün faydalı bir vasitəyə çevirmişdir. Beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının bəzi sahələrdə hətta mühüm fəaliyyətləri ilə də diqqəti cəlb edir. Məsələn, Uşaq hüquqları Konvensiyasının hazırlanmasından tutmuş həmin sənədin qəbul edilməsinə qədər mühüm fəaliyyət həyata keçirən beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları sonradan bu Konvensiya ilə yaradılmış Uşaq Hüquqları Komitəsinin də fəaliyyətində yaxından iştirak edir, nəhayət dövlətlərin milli qanunvericiliklərinin hazırlanmasında və inkişafında öz mühüm təsirlərini daim saxlayırlar.

Beləliklə də, beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları dövlətləri bu sahədə mühüm beynəlxalq sənədləri qəbul etməyə və həyata keçirməyə təşviq etməkdə, uşaq hüquqları üzrə sui-istifadə hallarını aradan qaldırmaqda və uşaq hüquqları

nı real təmin etməkdə dövlətlərin özləri qədər bu prosesə çox yaxındırlar. Bu halları digər sahələrdə fəaliyyət göstərən beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarına da aid etmək olar.

Hazırda, getdikcə daha çox dövlət və bütövlükdə dünya ictimaiyyəti insanların daha yaxşı və firavan yaşaması ilə bağlı problemlərinin həlli üçün yeni, əsasən qeyri-ənənəvi yanaşmalar axtarmağın lazım olduğunu, dövlətlərin bu istiqamətdəki səylərini koordinasiya etmək üçün yeni mexanizmlərin yaradılması və yenidən təşkil edilməsinin lazım olduğunu anlamağa başlayır. Hüquq ədəbiyyatında haqlı olaraq qeyd edilir ki, son dövrlərin təcrübəsi göstərir ki, müxtəlif sferalarda - iqtisadi, ekoloji, siyasi və s. beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının fəaliyyətləri müsbət nəticələr verir, dövlətlər bu təşkilatların xidmətlərindən yararlanmaq istiqamətində onlarla sıx əməkdaşlıq etməkdə daha çox maraqlıdırlar. Müvafiq beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının digər xarakterik xüsusiyyəti onların, eyni zamanda beynəlxalq nəzarət orqanları ilə sıx əməkdaşlıq və məsləhətləşmə təcrübələrinin mövcudluğudur ki, bu da fəaliyyətlərin birgə əlaqələndirilməsində və inkişafında mühüm rola malikdir. Beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları əsasən iki istiqamətdə fəaliyyət göstərilir: dünya ictimaiyyətinin təkidli tələbinə ilkin reaksiya kimi yeni beynəlxalq hüquq normalarının qeyri-rəsmi olaraq formalaşdırılması və təbliği sahəsində; dövlətlərin beynəlxalq hüquq üzrə öhdəliklərini yerinə yetirməsi üçün hökumətlərə ən müxtəlif formalarda təzyiq göstərilməsi sahəsində [3].

Beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları müasir dünyada vətəndaş cəmiyyətinin mühüm forması kimi çıxış edirlər, fəaliyyətləri müddətində dünya ölkələrinin əhalisinin müxtəlif təbəqələrinin maraqlarını, o cümlədən fikirlərini birləşdirir və əlaqələndirirlər, beynəlxalq hüquq yaradıcılığına ciddi təkan verməklə, beynəlxalq hüququn ümumtənnis prinsipi və normalarına riayət edilməsində, bununla da beynəlxalq hüququn tələblərinin yerinə yetirilməsində aktiv bir beynəlxalq iştirakçıya çevrilirlər [4]. Qeyd edilənlər beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının özünəməxsus xüsusiyyətləri, o cümlədən, məqsəd və vəzifələri, fəaliyyətlərinin əsas istiqamətləri ilə bir daha təsdiq edilir.

Bir sıra müəlliflərin (A.Ost [5], A.K.Lindblom [6], M.Nourtman [7] və İ.Ross [8]) fikrinə görə bəşəriyyət beynəlxalq münasibətlərin elə bir inkişaf mərhələsinə qədəm qoymuşdur ki, artıq dövlətlərin beynəlxalq münasibətlərin yeganə subyektləri olması fikrindən obyektiv şəkildə uzaqlaşmağa başlanmışdır. Bundan başqa, bəzi tədqiqatda isə qeyd edilir ki, beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları və onların təmsil etdikləri dairələr ciddi beynəlxalq iştirakçılar kimi müəyyən edilsələr belə, onların beynəlxalq münasibətlərdə təsir imkanları gözənlənən qədər və dərəcədə də deyildir, o cümlədən mühüm nəticələrə gətirib çıxarmır [9].

Beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları xüsusi bir beynəlxalq hüquq subyektliliyinə malikdirlər. Bu subyektlilik isə beynəlxalq hökumətlərarası təşkilatların beynəlxalq hüquq subyektliliyindən bir sıra xüsusiyyətləri ilə fərqlənir. Bu o

deməkdir ki, beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları beynəlxalq hüquq subyektivliyinə məxsus bəzi hüquqlara malikdirlər və bəzi vəzifələri yerinə yetirirlər. Bəzi digər xüsusiyyətlərə isə beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları malik deyillər.

Nəzərə almaq lazımdır ki, hazırda beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının fəaliyyətini tənzim edən kifayət qədər beynəlxalq müqavilələr də qəbul edilmişdir və bu istiqamətdə işlər daha da aktiv aparılır. Bundan başqa, bəzi mühüm beynəlxalq müqavilələrin hazırlanmasında beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının əvəzsiz rolu da qeyd edilməlidir. Beləliklə, beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının beynəlxalq hüquq subyektivliyi problemi onların hüquqi mahiyyəti ilə sıx bağlıdır və bu baxımdan etiraf etmək lazımdır ki, onlar tam mənada beynəlxalq hüququn subyektləri olmasalar da, beynəlxalq münasibətlərin subyektləridirlər və ən dinamik inkişaf edən təşkilatlardan biridirlər.

Beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları ilə qeyd edilən fikirləri ümumiləşdirərək bir neçə əsas məqamları belə qeyd etmək olar: beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları əsasən beynəlxalq hüququn və beynəlxalq cəmiyyətin aktual problemləri istiqamətində fəaliyyət göstərirlər; beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları beynəlxalq təşkilatlarla sıx əlaqələr şəraitində fəaliyyət göstərməyə çalışırlar; beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları milli qanunvericilik əsasında formalaşsalar da, artıq milli sistemlərdən kənar fəaliyyət göstərirlər; beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları mühüm beynəlxalq hüquq normalarına əməl edilməsi üzrə öz fəaliyyətlərini daha da inkişaf etdirməkdə ciddi maraqlıdırlar; təmasda olduqları dövlətlər dairəsini genişləndirmək beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının əsas məqsədlərindəndir; beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları dövlətlərlə sıx əlaqədə olaraq beynəlxalq hüququn formalaşmasına və daha da inkişafına mühüm töhfələr vermişlər və hazırda da bu proses sürətlə inkişaf edir; beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının fəaliyyət dairələri daim genişlənməkdədir; müasir dövrdə beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının fəaliyyətlərini tənzimləyəcək milli qanunvericilik aktlarının daha sıx yaxınlaşması prosesi getməkdədir; beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının sayı əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır; beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları inkişaf etmiş və demokratik dövlətlər dairəsinin genişlənməsinə əhəmiyyətli təsir etmişlər və s.

Təcrübələr göstərir ki, beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları ən ciddi beynəlxalq problemləri effektiv şəkildə həll etmək qabiliyyətinə görə mühüm əhəmiyyət kəsb edirlər. Bu cəhətdən onların fəaliyyət dairələrinin daha genişləndirilməsi beynəlxalq ictimaiyyətin qarşısında dayanan əsas vəzifələrdən olmalıdır. Bundan başqa, beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının beynəlxalq hökumətlərarası təşkilatlarla və dövlətlərlə müxtəlif istiqamətlərdə sıx əməkdaşlıq əlaqələrinin qurulması və inkişaf etdirilməsi də zəruridir.

İstinadlar:

1. George, K. Non-Governmental Organizations in the Global System. Landham: Rowman & Littlefield, 2021, p. 143-150. 240 p.; Hamilton, T.B. Nongovernmental Organization

(NGO) Professionals: A Practical Career Guide. New York: Rowman & Littlefield, 2021, p. 10-13. 110 p.; Yearbook of International Organizations 2019-2020, Volumes 1a & 1b (Set). Union of International Associations. Brill Academic Publication, 2020, 2944 p.

2. Wriston W.B. Technology and Sovereignty // Two Foreign Affairs, 1988, Vol. 18, p.72

3. Əliyev Ə.İ. İnsan hüquqları. Dərslik. Bakı, 2019, s. 246-247.

4. Yanacopoulos H. International NGO Engagement, Advocacy, Activism: The Faces and Spaces of Change. New York: Springer, 2015. p. 28-34.

5. Aust, A. Handbook of International Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, p. 13.

6. Lindblom, A-K. Non-Governmental Organisations in International Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2005, p. 36-46. 5

7. Noortmann, M. Non-State Actors in International Law. New York: Bloomsbury Publishing, 2015, p. 48-51.

8. Rossi, I. Should NGO Be More Accountable At the International Level? Bruxelles: Belgium: K.U. Leuven, 2008, p. 126.

9. Peter J. Spiro New global communities: NGO in international decision-making institutions. – Washington Quarterly, Winter, 1995, p. 49.

THE ROLE OF INTERNATIONAL NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN THE REGULATION OF INTERNATIONAL RELATIONS AT THE MODERN STAGE: THE MAIN ELEMENTS OF THEIR ACTIVITIES AND DIRECTIONS OF DEVELOPMENT

Elnara Mirzayeva*

Abstract

In the article, the role of international non-governmental organizations in the regulation of international relations in the modern era is analyzed according to the main elements of their activities and development directions. At this time, the diversity of opinions and international practice in the legal literature is addressed. It is noted that international non-governmental organizations are important because of their ability to effectively solve the most serious international problems. In this regard, further expansion of their scope of activities should be one of the main tasks facing the international community. In addition, it is necessary to establish and develop close cooperation relations between international non-governmental organizations with international intergovernmental organizations and states in various directions.

Keywords: *international non-governmental organizations, international agreements, international organizations, theoretical and practical problems, global problems, human rights, norms of international law.*

* Ph.D., Baku State University

**РОЛЬ МЕЖДУНАРОДНЫХ НЕПРАВИТЕЛЬСТВЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ
В РЕГУЛИРОВАНИИ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ НА СОВРЕМЕННОМ
ЭТАПЕ: ОСНОВНЫЕ ЭЛЕМЕНТЫ ИХ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И
НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ**

Эльнара Мирзаева*

Резюме

В статье анализируется роль международных неправительственных организаций в регулировании международных отношений в современную эпоху по основным элементам их деятельности и направлениям развития. В настоящее время рассматривается многообразие мнений и международная практика в юридической литературе. Отмечено, что значение международных неправительственных организаций обусловлено их способностью эффективно решать самые серьезные международные проблемы. В связи с этим дальнейшее расширение сферы их деятельности должно стать одной из основных задач, стоящих перед международным сообществом. Кроме того, необходимо установить и развивать тесные отношения сотрудничества международных неправительственных организаций с международными межправительственными организациями и государствами по различным направлениям.

Ключевые слова: *международные неправительственные организации, международные договоры, международные организации, теоретические и практические проблемы, глобальные проблемы, права человека, международно-правовые нормы.*

* Д.ф.п.п., Бакинский государственный университет